

Sygn. akt I UK 544/12

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 marca 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (przewodniczący)

SSN Roman Kuczyński (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Myszka

w sprawie z odwołania F. W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 20 marca 2013 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 12 kwietnia 2012 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 17 listopada 2011 r. Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w T. oddalił odwołanie F. W. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 12 sierpnia 2011 r. odmawiającej mu prawa do emerytury. Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawca F.W., urodzony [...] 1960 r., na dzień 31 grudnia 2008 r. wykazał łącznie okres składkowy i nieskładkowy w wymiarze 30 lat, w tym 19 lat i 29 dni pracy nauczycielskiej i nie przystąpił do OFE. Z zawodu wnioskodawca jest nauczycielem i w tym charakterze pracował do dnia 31 sierpnia 2011 r. W dniu 13 lipca 2011 r. wystąpił z wnioskiem o ustalenie prawa do emerytury nauczycielskiej. Ustalił też Sąd Okręgowy, że w okresie od dnia 1 września 1984 r. do 31 sierpnia 1986 r. wnioskodawca był zatrudniony w Szkole Podstawowej w Ł. jako nauczyciel w pełnym wymiarze czasu pracy i w trakcie tego zatrudnienia odbywał zasadniczą służbę wojskową w okresie od dnia 3 stycznia 1985 r. do 21 grudnia 1985 r. W tak ustalonym stanie faktycznym sprawy Sąd Okręgowy powołał się na treść art. 88 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karty Nauczyciela (tekst jedn.: Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.) i stanął na stanowisku, że wnioskodawca nie spełniła przesłanek wymaganych dla nabycia prawa do wcześniejszej emerytury nauczycielskiej. W myśl powołanego art. 88, nauczyciele mający trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, zaś nauczyciele klas, szkół, placówek i zakładów specjalnych - dwudziestopięcioletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym, mogą - po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy - przejść na emeryturę. Jakkolwiek wnioskodawca posiada ponad 30 lat okresów składkowych i nieskładkowych, nie przystąpił do OFE i rozwiązał z dniem 31 sierpnia 2011 r. stosunek pracy nauczycielskiej, to jednak nie legitymuje się 20-letnim okresem pracy nauczycielskiej. W ocenie Sądu Okręgowego, do takiego stażu nie można bowiem zaliczyć okresu odbywania przez wnioskodawcę zasadniczej służby wojskowej przypadającej w trakcie wykonywania pracy jako nauczyciel (od dnia 3 stycznia 1985 r. do 21 grudnia 1985 r.). O ile okres odbywania służby wojskowej zalicza się do okresu zatrudnienia to traktuje się go jako zwykły okres składkowy (art. 6 ust. 1

pkt. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych - tekst jedn.: Dz.U. z 2009 r. Nr 153 poz. 1227 ze zm.), ale nie okres pracy w szczególnych warunkach (a takim jest praca nauczyciela na potrzeby uprawnień do wcześniejszej emerytury nauczycielskiej). Także żaden z przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 września 1979 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i osób spełniających zastępczo obowiązek służby wojskowej oraz członków ich rodzin (Dz.U. Nr 21, poz. 125), które obowiązywało w okresie odbywania przez wnioskodawcę spornej służby wojskowej - nie przewiduje, aby czas odbywania służby wojskowej wliczano do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym ubezpieczony podjął zatrudnienie, w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem w tym zakładzie oraz w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. W konsekwencji Sąd Okręgowy stwierdził, że wnioskodawca wykazał jedynie 19 lat i 29 dni pracy nauczycielskiej, a zatem słusznie organ rentowy odmówił mu prawa do emerytury nauczycielskiej o jakiej mowa w art. 88 Karty Nauczyciela. Wobec tego odwołanie nie zasługuje na uwzględnienie.

W wyniku apelacji ubezpieczonego Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 12 kwietnia 2012 r. oddalił apelację. Sąd Apelacyjny w całości podzielił ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji oraz wywody prawne odnośnie interpretacji art. 88 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karty Nauczyciela (tekst jedn.: Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.) oraz przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn.: Dz.U. z 2009 r. Nr 153 poz. 1227) i stwierdził, że warunkiem nabycia prawa do wcześniejszej emerytury w trybie powołanego art. 88 Karty Nauczyciela, jest dla nauczyciela wykazanie trzydziestoletniego okresu zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze (tj. pracy nauczyciela) i rozwiązania na jego wniosek stosunku pracy. Tymczasem w przypadku apelującego F. W. nie został spełniony ów wymów posiadania 20 lat pracy nauczycielskiej, albowiem wykazał on jedynie 19 lat i 29 dni pracy jako nauczyciel. Jak trafnie przyjął Sąd pierwszej instancji odbywanie zasadniczej służby wojskowej, nawet w okresie pozostawania w

stosunku pracy nauczyciela i bezpośredniego powrotu do tego zatrudnienia, nie kwalifikuje się do zaliczenia do stażu pracy nauczycielskiej. Obowiązująca od dnia 29 listopada 1967 r. ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn.: Dz.U. z 2004 r. Nr 241, poz. 2416 ze zm.), przewiduje jedynie (początkowo w art. 108 ust. 1, a obecnie w art. 120 ust. 1), zaliczanie okresu odbytej służby wojskowej do wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem, przez które należy rozumieć uprawnienia wynikające ze stosunku pracy, a nie z systemu ubezpieczenia społecznego. Odbywanie zasadniczej służby wojskowej nie zostało objęte ani przepisami rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U z 1983 r. Nr 8, poz. 43), ani stanowiącymi jego załącznik wykazami. Już tylko to stwierdzenie pozwalało na uznanie, że okres zasadniczej służby wojskowej nie podlegał zaliczeniu do pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (a co za tym idzie również do stażu pracy nauczycielskiej).

Ubezpieczony zaskarżył w całości wyrok Sądu Apelacyjnego, opierając skargę kasacyjną na podstawie naruszenia prawa materialnego przez oczywiste naruszenie przepisów art. 88 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karty Nauczyciela (tekst jedn. Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz.674 ze zm.), art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn.: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227); naruszenie konstytucyjnej zasady demokratycznego państwa prawnego oraz równego traktowania (art. 2 i 32 Konstytucji) - polegające na błędnej wykładni, przez przyjęcie przez Sąd drugiej instancji, że w sprawie brak było podstaw do zakwalifikowania odbywania przez F. W. zasadniczej służby wojskowej w okresie od dnia 3 stycznia 1985 r. do dnia 21 grudnia 1985 r., jako pracy w warunkach szczególnych (pracy nauczycielskiej). Wskazując na powyższe, ubezpieczony wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w całości i przyznanie wnioskodawcy uprawnienia do emerytury nauczycielskiej zgodnie ze złożonym wnioskiem albo ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się uzasadniona. Analiza przepisów o powszechnym obowiązku obrony wskazuje, że podlegały one częstym zmianom, przy czym w stanie faktycznym sprawy podstawowe znaczenie ma brzmienie ustawy w okresie odbywania przez wnioskodawcę zasadniczej służby wojskowej. Zgodnie z obowiązującym wówczas art. 120 ust. 1, pracownikowi, który w ciągu trzydziestu dni od zwolnienia z zasadniczej lub okresowej służby wojskowej podjął pracę, czas odbywania służby wojskowej wliczał się do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym podjął pracę, w zakresie wszelkich uprawnień wynikających z Kodeksu pracy oraz przepisów szczególnych. Pierwotnie kwestię tę regulował art. 108 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony (Dz.U. z 1967 r. Nr 44, poz. 220). Okres odbytej zasadniczej lub okresowej służby wojskowej zaliczał się do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem pracownikom, którzy po odbyciu tej służby podjęli zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym byli zatrudnieni przed powołaniem do służby albo w tej samej gałęzi pracy. Szczegółowe zasady zaliczenia zasadniczej służby wojskowej do okresu zatrudnienia zostały ustalone w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin (Dz.U. Nr 44, poz. 318 ze zm.). Zgodnie z jego § 5 ust. 1, żołnierzowi, który podjął zatrudnienie po odbyciu służby wliczało się czas odbywania służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym podjął zatrudnienie, w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem w tym zakładzie oraz w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. Podkreślenia wymaga, że na wskazanych warunkach okres zasadniczej służby wojskowej podlegał zaliczeniu „do okresu zatrudnienia, w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem”. Należy uznać, że „wszelkie uprawnienia związane z zatrudnieniem” to także uprawnienia wynikające z ubezpieczenia społecznego, a więc okres zasadniczej służby wojskowej zaliczony na wskazanych warunkach do okresu zatrudnienia (stosunku pracy) trzeba traktować w prawie

ubezpieczeń społecznych tak, jak okres podlegania ubezpieczeniu z tytułu stosunku pracy. Potwierdza to odwołanie się do wykładni historycznej. Przepis art. 108 ust. 2 ustawy o powszechnym obowiązku obrony został nieznacznie zmieniony z dniem 1 stycznia 1975 r. przez art. X pkt 2 lit. c ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. - Przepisy wprowadzające Kodeks pracy, Dz.U. Nr 24, poz. 142 ze zm.) i zgodnie z jego nowym brzmieniem, czas odbywania zasadniczej lub okresowej służby wojskowej wliczał się pracownikowi do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem, jeżeli po odbyciu tej służby podjął on zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym był zatrudniony przed powołaniem do służby. Poważniejsza zmiana nastąpiła w brzmieniu przepisów ujętym w tekście jednolitym (Dz.U. z 1979 r. Nr 18, poz. 111). Zmianie uległa numeracja poszczególnych jednostek redakcyjnych ustawy, a także brzmienie niektórych przepisów. W myśl art. 120 ust. 1, pracownikowi, który w ciągu trzydziestu dni od zwolnienia z zasadniczej lub okresowej służby wojskowej podjął pracę, czas odbywania służby wojskowej wliczał się do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym podjął pracę, w zakresie wszelkich uprawnień wynikających z Kodeksu pracy oraz przepisów szczególnych. Jednocześnie pracownikowi, który podjął pracę lub złożył wniosek o skierowanie do pracy po upływie trzydziestu dni od zwolnienia ze służby wojskowej, czas odbywania służby wliczał się do okresu zatrudnienia tylko w zakresie wymiaru urlopu wypoczynkowego i wysokości odprawy pośmiertnej oraz uprawnień emerytalno-rentowych (art. 120 ust. 3). Analiza systematyczna tego brzmienia prowadzi do wniosku, że w dalszym ciągu „wszelkie uprawnienia wynikające z ... przepisów szczególnych” (art. 120 ust. 1) to także uprawnienia emerytalno-rentowe. Skoro okres zasadniczej służby wojskowej wliczał się do okresu zatrudnienia w zakresie uprawnień emerytalno-rentowych pracownikowi, który podjął pracę po upływie trzydziestu dni od zwolnienia ze służby wojskowej (art. 120 ust. 3), to tym bardziej był wliczany w tym zakresie pracownikowi, który zachował ten termin (art. 120 ust. 1). Pomimo kolejnych, licznych zmian redakcyjnych ustawy o powszechnym obowiązku obrony, w dalszym ciągu obowiązywało zawarte w art. 120 ust. 1 i 3 ustawy „wliczanie” okresu odbywania zasadniczej służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakresie uprawnień emerytalno-rentowych. Zostało ono usunięte dopiero z

dniem 21 października 2005 r. Wówczas wszedł w życie art. 1 pkt 39 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie ustawy o służbie zastępczej (Dz.U. Nr 180, poz. 1496), który nadał nową treść między innymi art. 120 ust. 3 ustawy. Zgodnie z tym brzmieniem, które obowiązuje do chwili obecnej, pracownikowi, który podjął pracę po upływie trzydziestu dni od dnia zwolnienia z czynnej służby wojskowej, czas odbywania tej służby wlicza się do okresu zatrudnienia wymaganego do nabycia lub zachowania uprawnień wynikających ze stosunku pracy, z wyjątkiem uprawnień przysługujących wyłącznie pracownikom u pracodawcy, u którego podjęli pracę. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 marca 2010 r. (I UK 333/09, niepublikowanym), wyrażając pogląd, że dla kwalifikacji okresu zasadniczej służby wojskowej jako okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach należy stosować regulacje prawne obowiązujące w okresie odbywania tej służby. W wyroku z dnia 6 kwietnia 2006 r. (III UK 5/06, OSNP 2007 nr 7-8, poz. 108) Sąd Najwyższy przyjął, że okres zasadniczej służby wojskowej odbytej w czasie trwania stosunku pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze zalicza się do stażu pracy wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym, jeżeli pracownik w ustawowym terminie zgłosił swój powrót do tego zatrudnienia. Odmienne stanowisko, zaprezentowane w wyroku z dnia 11 marca 2009 r. (II UK 247/08, niepublikowanym) – na które powołał się Sąd drugiej instancji - nie zostało podtrzymane. Zasadnicza jego teza o wyłączeniu możliwości uwzględniania okresu służby wojskowej w stażu pracy w szczególnych warunkach, wywiedziona z uchwały siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2002 r. (III ZP 30/01, OSNAPiUS 2002 nr 10, poz. 243), została zakwestionowana. W wyroku z dnia 25 lutego 2010 r. (II UK 219/09, niepublikowanym) Sąd Najwyższy trafnie wskazał, że jeżeli w uchwale podtrzymano stosowanie przepisów dotychczasowych, tj. rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., to tylko do tych jego przepisów, które regulują materię określoną w ustawie, a więc wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na jakich osobom wykonującym prace w szczególnych warunkach przysługuje prawo do emerytury, to nie wyłączono § 19 ust. 2 tego rozporządzenia. Ten właśnie przepis – przez zagwarantowanie zachowania dotychczasowych uprawnień –

rozszerza katalog prac wykonywanych w szczególnych warunkach, o których mowa w rozporządzeniu. W kolejnych orzeczeniach Sąd Najwyższy prezentował jednolitą wykładnię przepisów ujętych w podstawie skargi kasacyjnej, według której okres służby wojskowej dla żołnierza zatrudnionego przed powołaniem do czynnej służby wojskowej w warunkach szczególnych (I kategorii zatrudnienia), który po zakończeniu tej służby podjął zatrudnienie w tych samych warunkach, jest nie tylko okresem służby w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, ale także okresem pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu § 3 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych charakterze (por. np wyroki Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2009 r., II UK 215/09 OSNP 2011 nr 15-16, poz. 219, z dnia 9 marca 2010 r., I UK 333/09, niepublikowany, z dnia 24 maja 2012 r., II UK 265/11, niepublikowany).

To, że sądy orzekające w toku instancji zajęły odmienne stanowisko w kwestii zaliczania służby wojskowej, przy czym Sąd drugiej instancji powołał się na nieaktualne poglądy Sądu Najwyższego, wynika jednocześnie z braku analizy kierunków orzecznictwa Sądu Najwyższego w tym zakresie oraz z niewłaściwego przytoczenia powołanych tez. Dotyczy to w szczególności wyroku Sądu Najwyższego dnia 7 grudnia 2010 r. (I UK 203/10, niepublikowanego). W tym orzeczeniu – wbrew argumentom Sądu drugiej instancji – Sąd Najwyższy nie odstąpił od poprzednio przytoczonych poglądów. Wyrok z dnia 7 grudnia 2010 r. dotyczył ubezpieczonego, który w przerwanym służbą wojskową zatrudnieniu od 1 kwietnia 1968 r. do 14 stycznia 1972 r. nie świadczył pracy w szczególnych warunkach.

Mając powyższe na uwadze stwierdzić należy, że dopiero z dniem 21 października 2005 r. - gdy wszedł w życie art. 1 pkt 39 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie ustawy o służbie zastępczej (Dz.U. Nr 180, poz. 1496), który nadał nową treść między innymi art. 120 ust. 3 ustawy - czas odbywania tej służby wlicza się wyłącznie do okresu zatrudnienia wymaganego do nabycia lub zachowania uprawnień wynikających ze stosunku pracy, z wyłączeniem uprawnień przysługujących wyłącznie pracownikom u pracodawcy, u którego podjęli pracę.

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).